

Vokiečių kultūros intertekstai Jurgio Kunčino poezijoje

The Intertexts of German Culture in Jurgis Kunčinas's Poetry

JŪRATĖ JASAITYTĖ

Nepriklausoma tyrėja

jjasaityte@gmail.com

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0007-3230-2096>

Santrauka: Straipsnis skirtas lietuvių poeto, prozininko ir vertėjo Jurgio Kunčino eilėraščiuose funkcionuojantiems vokiškosios kultūros ir literatūros motyvams ir intertekstams tirti. Remiamasi prielaida, kad asmeninės ir profesinės Kunčino sąsajos su vokiečių kalba ir kultūra lėmė savitą jų atspindėjimą kūryboje. Straipsnyje siekiama analitiniais pjuviais pademonstruoti iš pažiūros apibrėžtų, nuo tam tikrų pirminių vertinimų atsiejamų Kunčino eilėraščių interpretavimo alternatyvas. Susitelkiama ties trimis tyrimo aspektais: atminties išsaugojimo, jos reaktualizavimo ir skirtingų kartų autoidentifikacijos paieškų, vokiečių rašytojų bei dailininkų įtakos Kunčino poezijai.

Raktažodžiai: Jurgis Kunčinas, Wolfgang Borchertas, atmintis, intertekstas, recepcija.

Abstract: This article examines motifs and intertexts from German culture and literature in the poems of Lithuanian writer and translator Jurgis Kunčinas. It argues that Kunčinas's personal and professional connections with the German language and culture determined their distinctive reflection in his work. The article demonstrates, through analytical process, alternative interpretations of Kunčinas's poems that are seemingly established and detached from certain initial assessments. The study addresses three aspects: the preservation of memory, its reactivation, and the search for self-identification across generations, as well as the influence of German writers and artists on Kunčinas's poetry.

Keywords: Jurgis Kunčinas, Wolfgang Borchert, memory, intertext, reception.

Received: 28/05/2025 **Accepted:** 14/07/2025

Copyright © 2025 Jūratė Jasaitytė. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Jurgis Kunčinas (1947–2002) – prozininkas, poetas, vertėjas, beveik tuzino romanų ir apsakymų rinkinių bei penkių poezijos knygų autorius. Iki šiol daugiausia literatūrologų dėmesio sulaukė Kunčino proza, ypač romanas *Tūla*, laikomas geriausiu jo kūrinium: „[...] vienas originaliausių lietuvių meilės romanų. Visiems kitiems Kunčino romanams galima prikišti arba nepakankamai motyvuotą struktūrą, arba eseistinį pobūdį“ (Bukelienė ir kt. 2003: 140). Toks susidomėjimas Kunčino *Tūla*, nustelbiantis kitus prozos kūrinius, dar akivaizdesnis Kunčino poezijos atžvilgiu. Viena iš priežasčių, įvardyta literatūrologės Audingos Peluritytės–Tikuišienės, yra tai, kad Kunčino „[p]oezija atrodo kaip pasiruošimas prozos žygiui“ (Tautkevičiūtė 2022). Be to, „[v]ėliau pats [Kunčinas – J], amžininkų teigimu, jų [savo eilėraščių – J] ypatingai nevertino. Jo tikrasis talentas skleidėsi prozoje [...]“ (Bukelienė ir kt. 2003: 139). Net jei poetas Kunčinas sąmoningai, rašydamas poeziją, ruošėsi prozininko Kunčino atėjimui į lietuvių literatūrą¹, tai nesumenkina Kunčino poezijos, kaip tyrimo objekto, vertės.

Straipsnyje analizuojami Kunčino poezijoje reinterpretuoti vokiečių literatūros ir kultūros intertekstai, motyvai, įvaizdžiai. Šį pasirinkimą motyvuoja Kunčino biografijos detalės: Vilniaus universitete jis studijavo vokiečių filologiją, nors studijų ir nebaigė; aktyviai vertė iš vokiečių kalbos (Günterio Grasso, Heinricho Böllio, Wolfgango Borcherto, Roberto Musilio ir kt. tekstus); kursinį darbą rašė apie Borchertą, kurį itin mėgo, ne kartą minėjo savuose kūrinuose. Vokiški intertekstai, motyvai neabejotinai reikšmingi Kunčino kūrybos tyrimų visumai², potencialiam literatūrologiniam šio autoriaus poezijos pervertinimui.

-
- 1 Kunčino romano *Bilė ir kiti* 147 pasaže rašoma: „Kaip gera. Kaip tylu. Niekas neloja. Neknarkia. Neaiškina, kad kūrėjas, numojęs ranka į socialistinį realizmą, nė nepradėjęs kurti pasmerktas nesėkmei“ (Kunčinas 2002: 229). Literatūrinis Kunčino *alter ego* lakoniškai nusako savo pasirinkimą – „numoti ranka“, t. y. nepaklusti, „klaidinti“, manevruoti; Kunčinas pradėjo rašyti prozą gana vėlai, o iki tol dangstėsi ir poezijos dviprasmybėmis, ir jos „frivoliškumu“. Sovietmečiu dominuoja Kunčinas-poetas, o vėliau jis prozą rašo jau be ideologinės priežiūros.
 - 2 Vokiški intertekstai yra pastovi Kunčino kūrybos – poezijos ir prozos – sudėtinė dalis. Pirmajame apsakymų rinkinyje *Vaizdas į mėnulį* (1989) publikuoto apsakymo pavadinimas „Wildschwein im eigenen Saft“ (liet. „Šernas savo sultyse“, p. 86–96) sutampa su užrašu ant konservų dėžutės. Kartu tai yra ir pasakojimo leitmotyvas, be to, šitaip Kunčinas imituoja Borcherto stilių. Apysakoje *Baltųjų sūrių naktis* vokiški intertekstai identifikuojami nuo pat pirmųjų puslapių (pvz., Friedricho Schillerio eilėraščio „Pirštinė“ citatos (Kunčinas 1995: 9 ir t. t.), kaip ir apybraižų rinkinyje *Vainikas „Soscinei“* (plg. „och, diese läusige Kanadier“ (Kunčinas 1989: 185). Apybraižoje šį sakinį taria „pusamžis montuotojas“, omenyje turėda-

Metodologine prieiga, kuria remiamasi straipsnyje ir kuri yra adekvati tyrimo tikslams, pasirinktas intertekstualumas, identifikuojantis „reikšmingus prasmės atsiradimui teksto (jo elementų) ryšius su kitais tekstais“ (Melnikova 2003: 5). Kunčino poezijoje vyksta nuolatinė vokiškosios ir lietuviškosios (daugiausia sovietinės epochos) kultūrų diskusija. Vokiški intertekstai, motyvai, nuorodos nušviečia jo, kaip kūrėjo ir skaitytojo, patirtis, lūkesčius, įtakas, kūrybines interpretacijas, tekstų transformacijas, preferencijas bei polemikas. Žaidybišką Kunčino kūrybos pobūdį patvirtina ir ryškūs intermedialumo, pirmiausia poezijoje ir tapyboje, atvejai.

Straipsnyje pasirinktu aspektu pristatoma Kunčino poezijos visuma. Naudojama Kunčino poezijos rinktine *Malūnų gatvė be malūnų*, į kurią, sudarytojų teigimu, „sudė[ti] gražiaus[i] ir būdingiaus[i] eilėraš[čiai] iš penkių poetui gyvam esant išėjusių rinkinių“ (Mikėnaitė ir kt. 2017: 482), pasitelkti ir rinktinėje nepublikuoti ankstesnių rinkinių eilėraščiai³.

Kolektyvinė atmintis ir generacijos ieškojimai:

Antrojo pasaulinio karo naratyvas

Sovietmečiu itin gajus ir populiarus Antrojo pasaulinio karo, vadinto Didžiuoju Tėvynės karu, naratyvas, pristatęs jau egzistuojančią istorinių ir etinių vertinimų sistemą, buvo pasitelkiamas kolektyvinei istorinei atminčiai formuoti. Kunčinas neapėjo karo tematikos, tačiau, vengdamas patetikos, kartais rinkosi neįprastus požiūrio taškus. Eilėraštyje iš pirmojo rinkinio „Kaip degė Drezdenas“ (M: 10–11) apie karą kalbama iš kelių perspektyvų: pirmą, tai įžodinta moteriškojo subjekto⁴, mergaitės, lyrinio Aš vienmetės, retrospektyvi patirtis;

mas „utėlėtus kanadiečius“, kurie norėjo išprievartauti jo motiną. Tai ir sąsaja su Kunčino eil. „Sugrįžimas į Hamburgą“, kuriam kaip modelis pasitarnauja Borcherto drama *Lauke, už durų*.

- 3 Toliau straipsnyje cituojant nurodomos šios rinkinių santrumpos: *Takas per girią* (1977) – T, *Atidėtas rugsėjis* (1984) – AR, *Liepų ratas* (1988) – L, *Atgimimo kryžius* (1990) – AK, *Namai be žiburių* (1991) – N ir *Malūnų gatvė be malūnų* – M.
- 4 Straipsnyje nuolat vartojama formuluotė „moteriškasis subjektas“ nėra tapatinama su „moterimi“, o yra susijusi su tam tikrais moteriškumo vaizdiniais. Atsižvelgiant į tą faktą, kad dauguma nagrinėjamų Kunčino eilėraščių sukurti sovietmečiu, bendriausia prasme moteriškąjį subjektą būtų galima charakterizuoti kaip metoniminį lyrinio Aš papildinį, seksualinės traukos ir vyriškos meilės objektą, apibrėžiamą antraeilių funkcijų, buitinių, partnerystės ir kt. ryšių.

jai antrina lyrinio Aš retrospektyvi patirtis, prie kurių prisijungia ir išprotėjusios merginos, įvykių liudininkės ir amžininkės, patirtis.

Mergaitės veidą puošė stambios strazdanos,
 Ji pasakojo, rydama trumpus žodžius,
 Ką iš kitų girdėjo – kaip liepsnojo Drezdenas
 Ir bombos rovė su šaknim medžius.

Kaip griuvo Drezdenas. Ji tokią temą rašė.
 Jos motina iš Drezdeno. O ji pati
 Dabar iš Liubeko⁵. Ir – Brühlsche Terrasse⁶
 Ji niekuomet nematė iš arti.

Aš irgi nemačiau. Mūs patirtys vienodos.
 Abu keturiasdešimt septintų.
 Nebuvo mūsų, kai liepsnojo sodai,
 O karstui neužteko laiko ir lentų.

Kaip degė Drezdenas. Kaip jį ilgai gesino.
 Kaip nustelbė lėktuvą aimana.
 Kaip į padangę šaukė ir grasino
 Griuvėsių tyloje pakvaišus mergina.

Vaizduojamas ne įprastų agresorių, *fašistų* vokiečių, tipas, o civiliai – karo veiksmų aukos. Sąjungininkų – britų ir amerikiečių – oro pajėgos 1945 m. vasario 13 d. naktį į 14 d. bombardavo Drezdeną, vieną gražiausių Vokietijos miestų, tačiau menkos strateginės reikšmės. Oro antskrydžių metu miestas buvo visiškai sugriautas, – užsimenama apie „išsilydžiusį asfaltą“⁷, – žuvo daug civilių gyven-

5 Liubeko sugriovimai Antrojo pasaulinio karo metu, kaip ir daugumos kitų Vokietijos miestų, taip pat buvo žymūs. Liubekas žinomas kaip literatūrinis Thomo Manno *Budenbrokų* miestas.

6 *Brühlsche Terrasse* buvę įtvirtinimai paversti pėsčiųjų promenada su sodais ir architektūros paminklais bei į Elbę atsiveriančiu vaizdu.

7 Eilėraščio epigrafas iš 1975 m. VDR laikraščio *Wochenpost*. Jame publikuoti straipsniai ir nuotraukos galėjo paskatinti Kunčiną sukurti šį eilėraštį, taip pat ir suteikti jam istorinio dokumento statusą. Panašios tematikos eilėraštyje „Tonis Krameris“ (AR: 22–23) istoriniu įvykiu remiamasi kaip dokumentiniu pretekstu.

tojų. Daugelis istorikų sutaria, kad vykdytas bombardavimas veikiau buvo keršto kampanija nei karinė būtinybė. Tokiai nuomonei buvo pritariama ir SSRS, be abejo, pabrėžiant vakariečių kapitalistų barbariškumą. Vokietė mergaitė ir lyrinis Aš į istorinį įvykį reaguoja retrospektyviai, ne kaip į aktualią tragediją (kuri priklausė eilėraščio veikėjų tėvų patirčiai), bet kaip į generuojamą kolektyvinę atmintį. Ši pokario karta geba empatiškai įsijausti į įvykius (mergaitės ašaros), nors organišką ryšį jau yra praradusi.

Mergaitės veidą puošė stambios strazdanos.
Stovėjom atstatytoj Vokietijoj. Po medžiu.
Aš irgi nemačiau, kaip degė Drezenas,
Tik nežinau, kodėl tuos lėktuvus girdžiu

Virš Roterdamo, Leningrado, Prahos,
Eskadriles virš Vilniaus. Jos nuskrido, nors
Kažkur lig šiol bambukų tirščiuos dega
Pailgas sparnas – UNITED STATES. AIR FORCE.

Naktis trumpa. Sušvinta prieš užgesdamos
Rugpjūčio žvaigždės pro klevų šakas.
Tylus ir rimtas stovi žemėj Drezenas.
Kaip atmintis. Kaip sugniaužta ranka⁸.

Penktosios strofos pabaigoje kinta eilėraščio idėjinis tonas. Nuo nacių eskadrilių, skridusių virš Prahos, Roterdamo, Leningrado, Vilniaus, su kuriomis sąjungininkai ir SSRS grūmėsi vienoje gretoje, dėmesys nukreipiamas į Šaltojo karo metais geopolitinių galybių padalytas įtakos zonas. Amerikiečių karių oro pajėgų – „UNITED STATES. AIR FORCE“ – lėktuvai bombas mėto virš „bambukų tirščių“. Tai – tiesioginė aliuzija į Vietnamo karą, kurio įvykių amžininkas buvo pats eilėraščių autorius ir kuris eilėraščio sukūrimo laikais (1975 04 30 d.) baigėsi buvusių SSRS sąjungininkų Antrajame pasauliniame

8 Frazė „kaip sugniaužta ranka“ gali būti siejama su *Roter Frontkämpferbund* organizacija, veikusia Weimaro respublikoje. Šūkis „Rot Front!“ ir sugniaužto kumščio gestas tapo šios organizacijos simboliu ir emblema. Taip Kunčino eilėraštyje pabrėžiamas identifikavimasis su kairiųjų idealais.

kare ir dabartinių varžovų – JAV – nenaudai. Viena vertus, atrodo, kad lyrinio Aš pozicija Vietnamo karo atžvilgiu sutampa su oficialiu sovietiniu požiūriu, o pažiūrėjus atidžiau, ji gal net labiau atitinka vakarietiškos opozicijos, ypač jaunimo, nuotaikas⁹. Lyrinis Aš išreiškia solidarumą savo kartos idėjiniam maištui ir kultūriniais pokyčiams, prasidėjusiems dar 7-ame dešimtmetyje¹⁰.

Iš vokiečių kalbos į kitas kalbas perėjusiais terminais „vermachtas“ (vok. *die Wehrmacht*; sausumos kariuomenė) ir „liuftvafė“ (vok. *die Luftwaffe*; karinės oro pajėgos) Kunčinas ženklina militaristinę naratyvą, suteikdamas jam tradicinę sovietinę turinį. Eilėraščio „Penkios karo akimirkos“ (M: 57) pirmoje strofoje vermachtas per Lietuvą veržiasi į tuometės SSRS teritoriją: „Tarp Europos krūtų / Guli Raigardo slėnis. / Vermachtas rieda į Rytus. / Nemunu plaukia amfibijos.“ Eilėraštyje „Šiaurės Atėnai. 1939 metų rugsėjo pirmoji“ (M: 391) iš paskutinio poezijos rinkinio *Namai be žiburių* (1991) viena ketvirtos strofos eilutė „Jau Geringo liuftvafė bombarduoja Radomą!“ nurodo 1939 m. rugsėjo 1 d. vokiečių kariuomenės įsiveržimą į Lenkijos teritoriją – Antrojo pasaulinio karo pradžią. Liuftvafės pajėgos tądien bombardavo Radomą, miestą Mazovijoje¹¹. Istorinių faktų atkartojimas kuria objektyvumo įspūdį, maskuodamas Kunčiniui įprastą ironišką poetinį žaisimą, imituojantį ir radijo pranešimą, ir istorinį veikalą, ir karo kroniką.

Kaip stipriai tekstų kūrėjų ir jų skaitytojų supratimą kreipia tam tikros išankstinės mąstymo ir komunikacijos klišės, ryškėja iš dviejų Kunčino eilėraščių. Abiem atvejais minimos vokiškos frazės tikriausiai neturi nieko bendro su Antrojo pasaulinio karo naratyvu, o yra tik poetinės vaizduotės padarinys (kaip eil. „café“, M: 298–299) ar atsitiktinis užrašas, kuriam fatališką kontekstą kuria supanti aplinka (eil. „Tarp Kapčiamiesčio ir Šventojansko“, M: 12). Pastarasis išspausdintas dar pirmajame Kunčino poezijos rinkinyje kartu su „Kaip degė Drezdenas“, kuriame dokumentiniai fragmentai jungiami su asmeninėmis patirtimis. Laiko išblukintas užrašas *Sieg oder Tod* (liet. Pergalė arba mirtis) veikia

9 Meniniu požiūriu silpname Kunčino eilėraštyje „Atvirai politinis eilėraštis“ (AR: 11–12) akivaizdžiai paklustama sovietmečiu menininkams keltam reikalavimui rašyti politiškai angažuotai.

10 Pvz., žymusis Yoko Ono ir Johno Lennono protestas prieš Vietnamo karą – gulėti lovoje „bed-in for peace“.

11 Esą dėl strateginės reikšmės objekto – ginklų fabriko – miestas buvo bombarduojamas silpniau. Žr. *The Factory During the German Occupation*, prieiga internete: <https://www.visitradom.pl/en/fb-during-the-german-occupation/> [žiūrėta: 2025 05 28].

kaip laikų jungtis: praeities, iš kurios išnyra karo reminiscencijos, ir dabarties, kai stovyklaujama netoli apleisto forto.

Čia mūs nakvynė šiandakt, vaiduoklio forto pašonėj,
šviečia tamsoj baltos raidės, paskubomis išvedžiotos:
„Sieg oder Tod!“, blausiai šviečia kaip kaulai, nebaigę dūlėti.

Šis šūkis vokiečiams itin aktualus tapo karo pabaigoje, kai pralaimėjimas darėsi vis akivaizdesnis ir vis labiau neišvengiamas. Nacistinė propaganda, manipuluodama jai likusiais ištekliais, akcentavo grėsmę vokiečių tautos išlikimui bei skatino kovoti iki paskutinio kareivio¹². Aliuzija į nacistinį kontekstą yra pats termino *reichas* (vok. das Reich) paminėjimas eilėraštyje „café“ – „Ofelija, iš Varnų reicho zonos“¹³.

Su nacistinės Vokietijos gyvavimo periodu sietinas užrašas užbaigia eilėrašį „Provincijos bulvaruose“ (M: 472–473), nepublikuotą ankstesniuose rinkiniuose. Čia cituojamos paskutinės šešios eilutės:

ir krito alkanos draperijos
nuo vokiečių kalbos panelės mokytojos makintošo
bet Präsens buvo pats tikriausias laikas
su pjuvenų šnapsu ir šieno cigaretėm
su užrašu virš geležinės lovos:
„Nur für Deutsche!“

1992 m. parašytame eilėraštyje yra pluoštelis vokiškų nuorodų: minima vokiečių kalbos mokytoja, kurios svarbiausias atributas – makintošas; „Präsens“ – vokiečių kalbos esamasis (dabarties) laikas, lyrinio Aš retrospektyviai pavadinamas „pa[čiu] tikriausi[u] laik[u]“, dabartimi, čia ir dabar akimirka, t. y. buvimu pačiu betarpiškiausiu modusu; žargoninis iš vokiečių kalbos kilęs žodis „šnapsas“ (liet. degtinė). Eilėrašį užbaigia nacistinės rasinės retorikos lozungas

¹² Tiek perkeltine, tiek tiesiogine prasmėmis. Plg. Mann 2013: 127 ir toliau.

¹³ Eilėraštyje „Būreliai paukščių grįžta į namus“ (N: 20) žodis *reichas* implikuoja dviprasmybę: tai gali būti nurodyta ideologizuota, nacistinė jo reikšmė, o galbūt viso labo topografinis žymeklis. Plg. „Jie gali skrist į Kiniją, į Reichą, // Į sfinksų šalį, Indiją, Transvalį.“ Kaip bebūtų, skaitytojas, tikėtina, nesąmoningai *Reichą* interpretuotų kaip Vokietijos sinonimą.

„Nur für Deutsche!“ (liet. „Tik vokiečiams!“), kokių buvo galima pamatyti viešose vietose, pvz., parkuose¹⁴. Bendrame eilėraščio kontekste pirminis negatyvus užrašo krūvis kiek sušvelnėja, bet susvetimėjimo įspūdžio nepašalina.

Kunčinas kalba apie brežnevinę stagnaciją, kai laikas, rodos, sustoja, ir, nepaisant valdžios pastangų reguliuoti visas gyvenimo sritis, daug kas palikta savieigai: ir užrašai, ir „smetoninė“ mokytoja ir t. t. Totalitarizmas siekia ištrinti alternatyvas, tačiau jos lieka. Eilėraštis „Provincijos bulvaruose“ išryškina atotrūkį nuo tos savivokos tipo, kurio išeities taškas buvo eilėraštis „Kaip degė Drezdenas“. Istorinės atminties aktualizacija, įžvelgiama aptartuose eilėraščiuose ar jų fragmentuose, fiksuoja žiūros taško pokyčius. Kunčinas nekartoja ideologinių klišių, o ieško sau – ir savajai kartai – reikšmingų atsakymų, žaidžia nuomonėmis, kuria ir perkuria eilėraščių siužetus, nevengdamas ironijos.

Wolfgangas Borchertas ir kiti: vokiečių literatūra

Kunčino poezijoje

Kunčiniui ir jo kūrybai nėra svarbesnio vokiečių rašytojo nei Wolfgangas Borchertas. Gimęs ir augęs Hamburge, šis rašytojas laikomas stiliaus ir tematikos novatoriumi, vienu svarbiausių pokarinės griuvusių literatūros (vok. Trümmerliteratur) atstovų, nors literatūrinis palikimas nėra didelis: viena drama, kelios dešimtys pasakojimų, paskiri eilėraščiai. Prielankumą Borchertui Kunčinas demonstuoja ne tik aptartoje poezijoje, bet ir vertimais – išvertė 6 kol kas vienintelio lietuvių kalba išleisto Borcherto rinkinio *Lauke, už durų* tekstus, daugiausia 3–4 puslapių pasakojimus: „Daug daug sniego“, „Jėzus nebenori“, „Trys tamsūs karaliai“, „Tikriausiai ji vilki rausvais marškiniais“, „Šišifaš, arba mano dėdės kelneris“ bei „Duona“. Prozoje, kurioje nevenyta beletrizuoti kai kurių biografijos faktų, Kunčinas užsimena „rengęs kursinį iš Borcherto“¹⁵.

14 Panašų užrašą mini Ignas Šeinius knygoje *Raudonasis toanas*: „Ant vartelių iškabos didelėmis juodomis raidėmis. „Zutritt für Polen ist verboten!“ Lenkams įėjimas draudžiamas“ (Šeinius 1990: 223).

15 Literatūrinis *alter ego* Kunčino romane *Kilnojamosios Röntgeno stotys* prisipažįsta: „Juk pats rašiau netgi kursinį darbą „Asmeninės atsakomybės problema Volfgango Borcherto pjesėje *Lauke, už durų*“ (Kunčinas 1998: 84).

Čia aptariami du su Borcherto literatūriniu autoritetu susiję eilėraščiai: „Sugrįžimas į Hamburgą“ (M: 71)¹⁶ ir „Judita“. Pirmasis iš jų cituojamas išties:

Kirai nuo Šiaurės jūros ir lėktuvai.
 Tvoskia žemas vėjas.
 Apakina akli prožektorių stulpai.
 Sveiki ir smagūs kanadiečių parašutininkai
 Žygiuoja į Sankt Paulį pasismaginti.
 O akmeninis Hamburge,
 O Elbės violetinis kanale!
 Virtuvės laikrodis
 Vėl rodo ryto valandą,
 Kai aš grįžtu
 Su Bekmano dujokaukės akiniais,
 Nuėjęs tūkstantį kilometrų,
 Dainuodamas –
 „Sing, Evelyn, sing mich, zurück
 unter bierflaschengrüne Gras,
 wo ich Sand war, und Lehm war,
 und Land war...“¹⁷
 Dainuok, Evelina, negyvai mane uždainuok...

Įdomu, kad Kunčinas ne tik kuria savitus vaizdinius, bet kartais netgi perdėm nuosekliai atkartoja Borcherto dramos *Draußen vor der Tür* (liet. *Lauke, už durų*)¹⁸ fragmentus. Dramos siužetas plėtojasi Bekmanui, buvusiam kareiviui, grįžus namo, į Hamburgą. Bekmanas atsiduria keistose, kone absurdiškose situacijose. Be to, kiti dramos veikėjai nestokoja lakoniškų, tam tikrus bruožus hiperbolizuojančių charakteristikų. Pirmosios penkios eilutės nusako erdvę ir yra labiausiai atsietos nuo Borcherto teksto. Eilėraščio laikas universalizuojamas, neapsiribojama konkrečia epocha. Hamburgą reprezentuoja Elbė ir jos vandens

16 Publikuotas AR.

17 „Dainuok, Evelina, dainuok ir nunešk mane savo / daina po žalia kaip alaus buteliai žole, kur aš buvau / smiltis ir molis, ir dulké“ (cituojama iš M, vertėjas nenurodytas).

18 Žr. Borchertas 1969: 197.

kanalų sistema¹⁹ bei Sankt Paulis, vienas žinomiausių raudonųjų žibintų kvartalų²⁰, į kurį žygiuoja smagiai nusiteikę kanadiečiai²¹. Eilėraščio lyrinis Aš veikia tarsi Borcherto dramos *Lauke, už durų* protagonisto Bekmano *alter ego*. Atskirai minėtini Bekmano akiniai: jų dizainas toks, kad ant viršaus būtų galima užsimauti dujokaukę²².

„Tūkstančio kilometrų“ – gyvenimo kelio, kelionės savižinos link, sugrįžimo namo metaforos – įspūdį sustiprina tariamos dainos motyvas. Kunčinas cituoja keturias eilutes vokiečių kalba: lyrinis Aš kviečia moteriškąjį subjektą, Eveliną, dainuoti apie jį ir jam. Tai – citata iš Borcherto pasakojimo *Die lange lange Straße lang* (liet. *Ilga ilga gatvė*²³). Mirties nuojautą pagrindžia paskutinėje eilutėje skambantis prašymas negyvai uždainuoti²⁴. Vieną iš įtikimų šio eilėraščio interpretacijų galėtume prilyginti savitai elegijai, apdainuojančiai tragišką jauno, naują etapą vokiečių pokarinėje literatūroje pradėjusio rašytojo likimą. Eilėraščio įtaigą sustiprina sutampančios datos – Borcherto mirties ir Kunčino gimimo, t. y. 1947 metai.

Epigrafu iš trumpojo Borcherto apsakymo *Das Känguru* (liet. *Kengūra*) pradedama baladė „Judita“ (M: 197–198):

Da lag der Kopf drin. Sie zeigte ihn. Judith! schrien alle. Judith! Judith! Sie trug den Kopf im Kleid von sich. Wie ein Känguruh sah sie aus.

O ten gulėjo galva. Ji parodė ją. Judita! – šaukė / visi. Judita! Judita! Ji nešėsi galvą sterblėj. Ir atrodė/ tarsi kengūra.²⁵

Ir Borcherto pasakojimas, ir Kunčino eilėraštis pratęsia literatūroje ir mene populiarios biblinės istorijos apie Juditą, pergudraujančią asirų karvedį Holoferną ir nukertančią jam galvą, variacijų tradiciją. Kunčinas šiai istorijai parenka modernios kultūros atributus (*jachtsmenai*, šortai ir pan.) bei subanalintą siužetą – meilės ir išsiskyrimo.

19 Borcherto pjesėje *Lauke, už durų* Elbė personifikuojama ir tampa dramos veikėja.

20 Šis rajonas dažnai vaizduotas knygoje bei filmuose. Minėti tokią vietą, nors ir vėlyvuoju sovietmečiu, buvo drąsus literatūrinis mažmožis.

21 „Der kanadische Fliegerfeldwebel“ (liet. kanadietis pilotas – „feldfelbelis“, t. y. žemesniojo rango karininkas) minimas Borcherto pasakojime *Billbrook* (Borchert 2021:257–272).

22 „Bekmanas: Dujokaukės akiniai. Jie buvo išduodami kareiviams, nešiojantiems akinius. Kad ir su dujokaukėmis galėtų matyti“ (Borchertas 1969: 22).

23 Iš vokiečių kalbos vertė Adomas Druktenis (Borchertas 1969: 179–207).

24 Tai taip pat yra citata iš to paties Borcherto pasakojimo „Dainuok, Evelina, negyvai mane uždainuok“ (Borchertas 1969: 196).

25 Cituojama iš M, vertėjas nenurodytas.

Judita, sušnabždėjau aš, Judita!
 Kodėl tu nužudei mane, Judita?
 Kur mano galvą sterblėje nešies?

Tarsi vaiduoklis tu tirpai ir tolai,
 nešiesi kaukolę, ir sukos molas
 lyg ratas ant sudilusios ašies.

Šįkart pasakotojas yra pati auka, vyriškas lyrinis Aš, Holoferno projekcija, aki-vaizdi priešybė Juditos veikslių sarkastiškam brutalumui. Kaukolės motyvas taip pat dviprasmis, nes imituoja biblinės Juditos sutaurintą žygį, tačiau kartu subtiliai vulgarizuoja literatūroje dažną nelaimingos meilės motyvą. Kunčino ir Borcherto kūrinų sąlyčio taškas – sterblė, sukurianti paralelę tarp moters ir kengūros²⁶.

Kunčino poezijoje kiti vokiečių autoriai bei personažai neturi tokio literatūrinio autoriteto krūvio, koks suteiktas Borchertui. Kunčinas tiesiog žongliruoja vardais ir vaizdais, ironizuotais ir neretai hiperbolizuotais siužetais, kartais jiems suteikdamas didesnę vaidmenį, o kartais garsų vardą paprasčiausiai įjungdamas į taksonominio pobūdžio sąrašą.

Eilėraštyje „Kambaryje ramu...“ (M: 20, skelbiama iš T) lyrinis Aš atvirauja apie vienatvę, kurią pristato kaip nuvalkiotą temą, įkvepiančią kūrybai, nors taip pat slegiančią. Situaciją keičia įsitraukimas į skaitomos knygos pasaulį, šiuo atveju – brolių Grimų pasakų.

Nesuprantu. Draugauju su knyga –
 Seni pažįstami – gerieji broliai Grimai!
 Ir ta vienatvė ne sunki liga,
 Veikiau pagalba, kad skambėtų rimai.
 Aš vėl juokiuos! Pašėlusiai smagu –
 Apmulkinti velniai, karaliai, fariziejai!
 Smagu: švairiu viduržiemio taku
 Mažytė, žemuogių pririnkusi, parėjo.

26 Borcherto pasakojime nuolat kartojamas žodis *kengūra* tarsi hipnotizuoja, suteikia primityvaus, maginio muzikalumo įspūdį (Borchert 2021: 78–80).

Grimai dar kartą fragmentiškai minimi eilėraštyje „Malūnų gatvė“ (M: 74, skelbiama iš AR), kur „Kvėpavimas be įkvėpimo, / Ir pasakos be brolių Grimų“. Svarbiausia eilėraštyje – iškelta atvirkštinė logika, kai kas nors funkcionuoja be tam tikro esminio elemento, pvz., „(m)alūnų gatvė be malūnų“, ar tame pačiame eilėraštyje minimas vokiečių filosofas Immanuelis Kantas: „O muzika be muzikantų, / O filosofija be Kanto.“

Johannas Wolfgangas von Goethe taip pat įtraukiamas į anksčiau minėtą taksonominį sąrašą eilėraščio „Parlydėjimas mergelės iš šokių aikštelės“ (M: 278, skelbiama iš L) antroje strofoje. Lyrinis Aš neva nebrandžiam moteriškajam subjektui nori pademonstruoti savo išprusimą, muzikinį skonį:

Bandžiau kalbėti apie Fausto Gėtę,
Minėjau Binkį, bitlus, Adamo...
Gal negirdėjai? Negeidei girdėti!
Atsidusai: Geriau kulniuok namo!

Inversija „Fausto Gėt[ė]“ sugestijuoja, kad kūrinys (*Faustas*) sukuria autorių (Gėtę), šiuo apvertimu Kunčinas pasiekia lengvos ironijos ir kalbančiojo subjekto atžvilgiu – vyriškas lyrinis Aš yra sumišęs, o Kunčino kūryboje tai nėra dažnas atvejis. Kartu išvardyti poetas Kazys Binkis, *The Beatles*, belgų ir italų dainininkas Salvatore Adamo.

Eilėraštyje „Katastrofos nuojauta. I“ (M: 55, skelbiama iš T) užsimenama apie „Lili Marlen“. Tai – už Vokietijos ribų menkai žinomo poeto ir rašytojo Hanso Leipo (Leip, 1893–1983) parašytas tekstas, 1939 m. įdainuotas Lalės Andersen, o vėliau ir Marlen Dietrich, pamėgtas abiejų kariaujančių pusių. „Lili Marlen“ apibūdinama kaip „Starfajterio“ auka“, turbūt omenyje turint amerikiečių naikintuvą *Starfighter*. Kunčinas, be abejonės, čia žaidžia kultūrinėmis paralelėmis, provokatyvesnėmis, nei atrodytų iš pirmo žvilgsnio: prostitutė šįkart linksmina ne vokiečių kareivį, o amerikietį, gal britą. Taigi skaitant eilėraštį ir Europą galima metonimiškai suvokti kaip tokią Lili Marlen, parsidavinėjančią veikiausiai Amerikai. Kunčinas priešina dvi Vakarų kultūros atšakas, kurias istorinė atmintis šiaip linkusi neutralizuoti.

Kalbos ir stiliaus novatoriškumą pabrėžia eilėraščio „Džiazio karoliukai“ (M: 380, skelbiama iš N) žodžių žaismas, kuriame galima įžvelgti ir disjunkciją, ir konjunkciją:

džiazo karoliukai teška darko virpa
 džiazo karoliukai barška graso
 pasinerk į sniego vonią tirpią
 ir skaityk iš naujo Giunterį ir Grasa.

Jungtuku „ir“ perskirti vardas ir pavardė sukuria įspūdį, kad kalbama ne apie vieną asmenį, rašytoją Gūnterį Grassą, bet apie du atskirus asmenis. Paskutinėje strofoje manipuluojama panašiai skambančiais, bet skirtingas reikšmes turinčiais žodžiais: *graso* ir *Grasa*²⁷.

Platų vokiečių literatūros išmanymą Kunčinas panaudoja konstruodamas savo daugiaplanius eilėraščius, kuriuose Goethe, Grassas, Remarque'as ir kt. tampa poetinio koliažo dalimis. Dailininkų, o ne literatų personalijos vokiškojoje kultūroje Kunčiną inspiruoja labiau.

Vokiečių tapyba Kunčino poezijoje: nuo Šiaurės renesanso iki ekspresionizmo

Svarbiausias intermedialusis ryšys Kunčino poeziją sieja su vokiečių tapyba. Žaidybiškoje ir ironiškoje Kunčino poezijoje iš paveikslų, jų fragmentų ir/ar dailininkų biografijos detalių kuriamas dinamiškas, kartais eklektiškas bei prieštaringas montažas. Kunčino eilėraščiuose nuolatinė vaizdų ir vaizdinių kaita prilygsta kinetiniam procesui, o pats poetas (jo *alter ego*) atlieka mėgdžiotųjų mėgdžiotą (t. y. dvigubos mimezės) funkciją. Tekstiniame audinyje galima išvelgti „formuojamą įtampą tarp vaizdo ir rašto, erdvės ir laiko, statiškumo ir dinamikos, regos ir klausos, verbalumo ir vizualumo“ (Melnikova 2016: 54). Interpretacijos čia išauga iš pirminių interpretacijų ir tampa prielaidomis naujoms interpretacijoms.

Eilėraščio „Lukrecijos žiema. (Kranachas)“ (M: 199, skelbiama iš L) atspirties taškas – romėnų istorija apie ištikimą ir garbingą moterį, žmoną Lukreciją,

27 Plg. eilėraštį „Teatrinė novelė“ (M: 156): „Kurioj lavonai, kur garai tiršti, / Kur Diurenmato damos kelia vėją...“. Vokiečių kalba kūręsio šveicarų dramaturgo Friedricho Dürrenmatto „damos“ gali būti traktuojamos kaip anagraminė žodžio „dramos“ variacija, užmenanti ir kūrybos turinį, ir rūšį – d/r/amos.

kuri po to, kai buvo išprievartauta, nusprendžia nusižudyti, kad nuplautų šią gėdą. Patetišką eilėraščio toną sustiprina pasirinktas užsitęsios kaustančios, grėsmingos, šaltos ir abejingos žiemos pabaigos (nors jau kovo mėnuo) vaizdinys. Vokiškojo (Šiaurės) renesanso atstovo Luko Kranacho Vyresniojo paveikslas „Lukrecija“ rėmina Kunčino perpasakojamą / interpretuojamą istoriją, suteikia jai tęstinumo iliuziją: nuo romėnės Lukrecijos per Kranacho drobę iki poetinio Kunčino varianto. Gamtinių realiųjų aprašymas atskleidžia Lukrecijos motyvus ir nuotaikas, pvz., „Kartėlis mėlynom venom / Tekėjo kaip kovo vanduo“; „Kaip gedulo kaspinas juodas – / Kelias sunkiam sniege“ ir t. t. Penktojoje strofoje Lukrecijos poelgio niūrias detales Kunčinas nutyli:

Ir buvo ir lengva, ir gaila,
Kad baigėsi. Kad atminai.
Pakėlė Lukrecija peilį...
O pabaigą tu jau žinai.

Eilėraščių „Svečiuose pas Diurerį“ (M: 166–167, skelbiama iš AR) galima traktuoti kaip poetinį perkūrimą. Dailininko Albrechto Diurerio vardu žaidžiama laisvai, o Kunčiniui būdingas įsimylėjėlių poros motyvas tampa eilėraščio ašimi. Lyrinis Aš ir moteriškasis subjektas susiruošia viešnagėn pas Diurerį, su kuriuo taip ir nesusitinka. Šį neatitikties, prasilenkimo momentą Kunčinas vaizduoja kaip subanalintą kasdienybės įvykį. Kilusį prieštaravimą tarp menininko autoriteto ir jo meno suvokėjų paryškina beveik vaikiškas lankytojų poros elgesys.

Mes atėjom pas Albrechtą Diurerį. Snigo.
Priemenėj aš bandžiau pabučiuoti tave.
Salsvas kvapas nuo laurų vainikų
Man kvepėjo menu, o jau tau – virtuve.

Mes kišenėse nešėmės gniužulus sniego.
Ir išmaišėm netyčia karmino dažus.
Ir šešėliai rausvi per sodelį nubėgo:
Aš regėjau spalvas, tu regėjai daržus.

Tiesioginė užuomina apie dailę kaip amatą – karmino, sodriai raudonos spalvos, dažai²⁸. Vyriškas lyrinis Aš meną sutaurina, o moteriškasis subjektas – subanalina: jam kūrybos šlovė ir meno kūriniai asocijuojasi su virtuve ir daržais. Kunčiniška žaismė ir ironija atveria galimybes gilesnei diskusijai apie meno (taigi, ir poezijos) suvokėjų kompetencijas. Paliečiamas ir kultūrinio autoriteto klausimas, kvestionuojama, kodėl „genijaus“ emblema maskuoja istorinį, konkretų žmogų. Šiuo eilėraščiu ne tik demonstruojama, kaip tapybos intertekstas padeda įsteigti naują tapybišku aprašymu žongliuojantį tekstą²⁹. Dinamiška vaizdų kaita priartėjama prie naujos medijos, kinematografiško pasakojimo varianto.

Ką gi, Diureris buvo išėjęs į Domą.
 Taip kalbėjo senutė su karpa ruda.
 Tau ji priminė keistą Adomo sindromą.
 Man senutę Jo motiną. Buko lazda

Tyliai sprogo pusny. Šeimnininkas parėjo.
 Tarsi paukštis sunkus nusipurtė sniegus.
 O per kambarį šuoras – viduramžio vėjas!
 Mums atrodė dvasia, mums atrodė žmogus³⁰.

Dailininko ekspresionisto Paulio Klee paveikslas „Die Zwitscher Maschine“ („Čirškianti mašina“, 1922) minimas eilėraštyje „Naktinė atrakcija“ (M: 108, skelbiama iš AR). Didesniąją dalį eilėraščio sudaro poetinis reportažas apie moteriškojo subjekto būstą bei literatūrinio motyvo apie naktį atgyjančius daiktus, gyvenančius slaptą, žmonėms nepažįstamą gyvenimą, plėtotė. Tik eilėraščio pabaigoje atskleidžiama, jog visą šį vyksmą stebi vienišas lyrinis Aš. Apskritai visas eilėraštis pulsuoja ekspresionistine dvasia, netikėtų vaizdinių deriniais, erotika, apstu miestovaizdžio užuominų. Paradoksaliu būdu „čirškiantis“, „čiulbantis“ Klee paveikslas charakterizuoja palimpsestinį Kunčino kūrybos metodą.

28 Karmino, t. y. raudona, spalva taip pat siejama su moters seksualumu, pasirengimu lytiniams santykiams (pvz., Ericho Frommo *Raudonkepuraitės* interpretacijoje, kurioje išvelgiami ir akivaizdūs mizoandriški moterų polinkiai (Fromm 2013: 213–218)).

29 Kunčinas dailininkų vardais ir darbais žongliuoja ne tik poezijoje, bet ir prozoje. Pvz., Diureris minimas apsakyme „Kiškių mažės“: „Visados buvot pasipūtę, kaip tasai Albrechto Dürerio *Der Hase*. Taip ir neužbėrėm jums druskos ant uodegos, o vertėjo!“ (Kunčinas 2003: 11).

30 Penktojoje ir šeštojoje strofoje tiesioginių nuorodų apie Diurerį nebėra.

Aš sėdžiu vienas
 už dešimties cementinių kvartalų,
 geriu ir liūtą matau su žirafom.
 Ir čirškia manoji galva
 lyg Paulio Klė mašina.

Prie vokiškos kilmės meno reiškinių netiesiogiai priskirtina secesija, meno stilius, atsiradęs imperinėje Vienoje, kur vokiečių kalba ir kultūra atliko svarbų vaidmenį. Įsidėmėtina, kad Kunčino eilėraštyje „Secesija“ (M: 204, skelbiama iš L) nepaminėtas nė vienas su šia meno srove siejamas dailininkas ar dailės kūriny. Kunčinas renkasi jam artimą laisvos interpretacijos formą, kuria remdamasis vaizduoja pasirinktąjį fenomeną kaip poetinę galimybę. Plg. antrą ir ketvirtą strofas: „Ant heraldinių lelijų, / Pelenų fone, / Sidabrinėm ietim lyja / Kaip senam kine“ (tai vienas subtiliausių kunčiniškos ironijos atvejų jo poezijoje, kai prie dekadentiško eilėraščio tono prijungiama melodinė Henriko Radausko eilėraščio parafrazė, plg.: „Begaliniai, sidabriniai, / Krištoliniai lietūs lyja“ (Radauskas 2020: 88)) ir „Virpa plonas liežuvėlis – / Netikri nuodai. / Ten pelėšiais dvelkia gėlės / Ir gėlių žiedai.“

Nors dauguma Kunčino eilėraščių kurti sovietmečiu, tačiau juose ryškėja imanentinis ketinimas pritaikyti postmoderniosios kūrybos principus, atsisakyti hierarchizavimo, suprimityvintos, nekritiškos adoracijos. Poetas kviečia skaitytoją būti kūrybinio proceso bendrininku, įsitraukti į prasmės konstravimo ir nuolatinių, konkuruojančių interpretacijų žaidimą. Provokuojama kritiškai (per) vertinti autoritetus, kurie, sekant įsigalėjusia tradicija, perduodami skaitytojui / suvokėjui kaip paveldimas kultūrinis kanonas.

Išvados

Jurgio Kunčino eilėraščiai, kuriuose gvildenama Antrojo pasaulinio karo tema ir vokiškoji problematika, nekildintini vien iš ideologinių šaltinių, esą to ištakos ir pagrindas – didieji sovietmečio pasakojimai. Poetinės šių įvykių interpretacijos susijusios su klausimais, kokią įtaką istorija ir kolektyvinės patirtys turi individui, kokios kolektyvinės atminties formos ir solidarumas akcentuojami. Kunčinas, rašydamas apie karinius veiksmus, miestų griovimus ir t. t., svarsto

savo generacijos problemas, oponuoja ribotoms, ideologizuotoms sociopolitinėms aplinkybėms, angažuojasi poetiniam kartos maištui.

Iš aptartų vokiečių rašytojų Kunčiniui svarbiausias (ypač ankstyvojoje kūryboje) yra Wolfgangas Borchertas. Greta kultūrinio autoriteto vaidmens, į kurį kiek ironiškai Kunčinas pažvelgs prozoje, Borcherto kūryba atlieka literatūrinio pavyzdžio funkciją. Iš Borcherto tekstų Kunčinas neabejotinai mokėsi išvalgos detalėms, netikėtų sugretinimų, modernaus teksto struktūravimo, stiliaus. Ši pagarbi duoklė literatūriniam autoritetui ryškiausia eil. „Kengūra“ ir „Sugrįžimas į Hamburgą“. Pastarajame ypač ryškus kūrybinis *teksto tekste* metodas.

Vokiečių tapyba Kunčino poezijoje dalyvauja dinamiškame nepertraukiamame reinterpretavimo procese. Nuolat keisdamas akcentus, ironizuodamas, parodijuodamas Kunčinas formuoja atvirą, skaitytojo / suvokėjo įsitraukimo reikalaujantį tekstą, kelia autoritetų dekanonizavimo, familiarizavimo, kultūrų sąveikos problemas. Kunčino poezijoje tapybiškų vaizdų sekos keičia viena kitą, virsta kadrais ir nuo poezijos ir tapybos paribio artėja prie kitos medijos – kinematografo – raiškos.

ŠALTINIAI

- Borchert Wolfgang 2021. *Alle Werke, alle Schriften: Die Gesamtausgabe*, Aura Books.
- Borchertas Wolfgangas 1969. *Lauke, už durų*, iš vokiečių k. vertė Matas Melėnas ir kt., Vilnius: Vaga.
- Kunčinas Jurgis 1989. *Vainikas „Soscinei“*: apybraižos, Vilnius: Vaga.
- Kunčinas Jurgis 1998. *Kilnojamosios Röntgeno stotys: ligos ir meilės istorija*, Vilnius: Alma littera.
- Kunčinas Jurgis 2002. *Bilė ir kiti*: romanas, Vilnius: Vaga.
- Kunčinas Jurgis 2017. *Malūnų gatvė be malūnų*: eilėraščių rinktinė, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Radauskas Henrikas 2020. *Visi eilėraščiai*: poezija, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

LITERATŪRA

- „The Factory During the German Occupation“, prieiga internete: <https://www.visitradom.pl/en/fb-during-the-german-occupation/> [žiūrėta: 2025 05 28].
- Bukelienė Elena, Peluritytė Audinga, Tamošaitis Regimantas 2003. „1950–ųjų kartos prozininkai“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra 1988–2002*, sud. Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma littera, 129–155.
- Fromm Erich 2013. *Pamiršta kalba: įvadas į sapnų, pasakų ir mitų pasaulį*, iš vokiečių k. vertė Gediminas Sadauskas, Vilnius: Vaga.
- Mann Thomas 2013. *Deutsche Hörer! Radiosendungen nach Deutschland aus den Jahren 1940–1945*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

- Melnikova Irina 2003. *Intertekstualumas: teorija ir praktika*. Studijų knyga, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Melnikova Irina 2016. *Literatūros (inter)medialumo strofos, arba Žodis ir vaizdas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Mikėnaitė Palmira, Jonynas Antanas A. 2017. „Apie rinktinę“, in: Kunčinas Jurgis. *Malūnų gatvė be malūnų*, eilėraščių rinktinė, sud. Palmira Mikėnaitė, Antanas A. Jonynas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 482–484.
- Šeinius Ignas 1990. *Raudonasis tvanas*, memuarinė proza, Vilnius: Vaga.
- Tautkevičiūtė Emilija 2022. „20-osios Jurgio Kunčino mirties metinės: ar mums vis dar reikia sovietinio gyvenimo memuarų?“ [Literatūrologė Audingą Peluritytę kalbina Emilija Tautkevičiūtė], prieiga internete: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/20-osios-jurgio-kuncino-mirties-metines-ar-sovietine-savirefleksija-vis-dar-aktuali-siandien-286-1979556> [žiūrėta: 2025 06 24].